

Marija Hanževački

Prof. Marija Hanževački - kustos
Muzeja grada Zagreba
1941.—1944.

Marija Hanževački djelovala je u Muzeju grada Zagreba kao kustos od 1940.—1944. godine, kada je tragično završila kao aktivist NOP i žrtva fašističkog terora. Njen životni put bio je kratak, ali pun zalaganja za napredne ideje i borbu protiv fašizma.

Rodila se 1912. u turopoljskom selu Lekeniku, gdje je polazila i osnovnu školu kod svoga oca učitelja Tome Hanževačkoga. Djetinjstvo je provela u obitelji sa još tri sestre i jednim bratom. Srednju školu polazila je u Sisku, a od četvrtog razreda gimnazije u Zagrebu. Bila je jedna iz đačke grupe, koja je redovito, svakodnevno dolazila u školu vlakom, za koju je dan počinjao ranije nego za ostale, a školski napori trajali dulje. Uvijek krhkog zdravlja, u osmom razredu gimnazije morala je napustiti redovito pohađanje škole zbog procesa TBC na plućima. Gotovo godinu dana provela je na liječenju na Brestovcu. Poslije završene mature upisala se na Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, na grupu povijesti umjetnosti, koju je diplomirala godine 1938.

Pomisao na Mariju Hanževački, i u doba njenih univerzitetskih studija i sve vrijeme kasnije, izaziva predodžbu uvijek susretljive, srdačne, otvorene i iskrene zanesene ličnosti, uvijek borbene za obranu pravilnog i humanog marksističkog stava. Karakteristična za nju bila su stalna njena unutarnja razračunavanja sa samom sobom u nastojanju, da provjeri vla-

stiti ispravnost svog teoretskog gledanja i njegova usklađivanja s praktičnim djelovanjem.

Na liniji svog ranijeg uvjerenja, a djelomično usmjerena svojim socijalnim porijeklom, Marija Hanževački se odmah po dolasku na univerzitet povezala u studentski poluilegalni i ilegalni rad, sudjelujući u gotovo svim organiziranim akcijama: izučavanju marksističke literature i aktuelne štampe u ćelijama SKOJ-a, sudjelovanju u demonstracijama, dijeljenju letaka i sl. Bio je zapažen njen rad u studentskim udruženjima: Ženski pokret, Svjetlost, Udruženje univerzitetski obrazovanih žena (Junior-sekcija), Društvo za prosvjetu žene. Stalno navraćanje kući u Lekenik upućivalo ju je na to, da bude istovremeno bliže povezana s problemima sela i njegovih klasnih suprotnosti. U napredno rukovođenom Klubu historičara umjetnosti sudjelovala je živo u brojnim diskusijama na temu svoje uže struke — likovne umjetnosti. Stalno u kontaktu s naprednom stručnom literaturom, a prateći oduševljeno sve napredne likovne pojave kod nas, i u teoriji i u likovnoj praksi, bila je već pri samom završetku svog studija u mogućnosti da preuzme rubriku likovne kritike u »Novoj riječi«, tjedniku, koji je tada izlazio u Zagrebu pišući u njem pod oznakom »He-Ma«. U to doba boravila je kraće vrijeme u Pragu, gdje je entuzijastički doživjela pripreme za neostvareni dolazak Crvene armije u danima austrijskog »Anschlussa«.

Istom gotovo tri godine nakon završenog studija dobila je mjesto kustosa Muzeja grada Zagreba. Imenovana je dopisom Gradskog poglavara u Zagrebu broj 253-1941 15. siječnja 1941.

Puna elana da svoja stručna iskustva upotrebi na muzejskom konstruktivnom poslu dočekala je dubokim ogorčenjem nakaradnu NDH. Mrzila je fašizam iskonski i manifestirala tu mržnju u svim mogućim oblicima. Uslijed ratnih prilika, a i bolesti tadašnjeg direktora prof. Đure Szaba, rad muzeja nije se normalno odvijao. Ipak je Marija Hanževački izvršila niz većih radova, među kojima se ističe njena intenzivna suradnja pri pakovanju muzejskih predmeta zbog opasnosti bombardiranja i njihovu spremanju u kripti kapele na Mirogoju, te pri spasavanju ugroženih od okupatora spomenika kulture iz srpsko-pravoslavnog i židovskog, crkvenog kao i privatnog posjeda. Osim toga, ona je inventirala veći broj muzejskih predmeta, eruirala mnogo podataka za starije snimke iz muzejske fototeke, koje su bile bez ikakvih podataka, i radila na sređivanju muzejske knjižnice. Uz to je ona pomagala prof. Szabu kod njegova naučna rada.

U te dane rata i okupacije radila je neumorno, organizirana već od godine 1941. ponajprije u Matičnom odboru AFŽ-a i u nekoliko NOO-a, a istovremeno radi na liniji Zagreb—Sisak. U više je navrata bila zadužena teškim i opasnim zadacima ilegalne tehnike. Njeno krhko zdravlje teško je podnosilo sve napore i sve one mučne situacije ilegalnog rada pod okupacijom, ali nikada nije klonula u svom oduševljenju. I najmanji uspjeh, svaka i najsitnija a prebrođena akcija davali su joj novog zamaha

i podizali njeno vjerovanje u konačnu narodnu pobjedu. Imala je rijetku sposobnost saobraćaja s ljudima i aktiviranja neutralnih u simpatizere naše borbe.

Velika provala u Sisku, a potom i u Zagrebu, u siječnju 1944. zahvatila je Mariju Hanževački (s ilegalnim imenom Rahela) već prilično izmorenu i nervno iscrpljenu. Uhvaćena je od ustaša na bijegu, mučena u zatvoru i strijeljana u grupi nekolicine članova Partije 17. ožujka 1944.

MARIJA HANŽEVAČKI

Marija Hanževački was born in Lekenik, in 1912, studied history of art at the University of Zagreb. Later on she acted as the custodian of the Municipal Museum of Zagreb from 1941 till her death in 1944. During her study she joined the progressive movement and soon began with the illegal activity, which became more intensive during occupation. She was finally captured by oustashe, put in prison, tortured and executed to shooting on March 18. 1944.